

FIȘELE STRATIGRAFICE („CONTEXT SHEETS”) ÎN SĂPĂTURA ARHEOLOGICĂ. PERSPECTIVE CRITICE

CĂTĂLIN PAVEL

Articolul discută o componentă importantă a **documentației scrise a săpăturii arheologice**, anume fișele de **unitate stratigrafică** (fișe US). Perspective critice asupra lor sunt poate necesare mai mult ca oricând acum, când sub influența modelului european, cu care se află într-un proces de **sincronizare** rapidă, arheologii români își vor pune problema adoptării lor.¹

1. Prin documentația scrisă, arheologul descrie, în timpul săpăturii arheologice, depunerile și complexele descoperite și procesele interpretative care au călăuzit săpătura.² Împreună cu fotografiile și desenele de profile, planuri și artefacte, pe de o parte, și bazele de date, de obicei integrate cartografic printr-o aplicație GIS, pe de alta, documentația scrisă este expresia obligațiilor metodologice și deontologice a arheologului. Pe măsură ce săpătura avansează, arheologul, angajat într-un „experiment irepetabil”, anulează situl material, dar îl transferă pe hârtie, conservându-l ca model simbolic. Resturile materiale ale trecutului nostru constituie în fapt o resursă nerenuvelabilă, care aparține societății, nu echipei de arheologi³. Această documentație scrisă a constatat, pentru mai bine de o sută de ani, din jurnalul de săpătură; pe majoritatea șantierelor de salvare importante la aceasta s-au adăugat rapid, începând din anii '70, fișe speciale pentru descrierea descoperirilor arheologice ne-artefactuale, formulare pretipărite disponibile pentru

¹ În literatura românească nu există încă o discuție detaliată a acestor fișe. Mulțumesc pentru acces la material nepublicat și permisiunea de a-l comenta următorilor: Prof. Charles Brian Rose, pentru săpăturile de la Troia; Anja Kramer, M.A., Nienover; Prof. Elizabeth Fentress, Volubilis; Dr. Sam Nixon, Essouk; Prof. Volkmar von Graeve, Milet; dr. Michael Rains, Integrated Archaeological Database; dr. Peter Carne, Durham Archaeological Services; dr. Adrian Popescu și Florentina Ghemuț, Noviodunum; dr. Gill Andrews și dr. Ken Welsh, Oxford Archaeology; prof. Aren M. Maeir, Tell es-Safî; dr. Svetlana Matskevich, Tell Dor; dr. M.V. Angelescu și dr. Valentin Bottez, Histria; dr. Bruce Hartzler, Agora ateniană. Bogdan Șandric, M.A. (CIMEC), și dr. Alexandru Niculescu (IAB) mi-au oferit excelente observații critice pe textul final. Responsabilitatea erorilor îmi rămâne în întregime. Sunt recunoscător Colegiului Noua Europă pentru o bursă care a făcut posibil și acest articol.

² Articolul are în vedere mai ales săpăturile siturilor clasice; unele din judecățile de față ar trebui nuanțate, pentru arheologia preistorică, în spiritul lui A. Leroi-Gourhan, *Les Fouilles préhistoriques, technique et méthodes*, Paris, 1950.

³ Pentru o critică nuanțată a unei viziuni prea rigide a sitului ca resursă și a documentației ca replică, G. Lucas, *Destruction and the Rhetoric of Excavation*, Norw. Arch. Rev. 34.1., 2001, p. 35–46; despre limitele descrierii în absența interpretării, G. Andrews *et al.*, *Interpretation not record: the practice of archaeology*, *Antiquity* 74, 2000, p. 525–30.

arheologi înainte de începerea campaniei. Asemenea fișe sunt dedicate înregistrării complexelor și grupurilor de complexe⁴, mormintelor, scheletelor și sicriilor, jurnalului zilnic și evaluării rezultatelor din secțiune, asamblajelor ceramice și structurilor de lemn, la care se adaugă în mod firesc liste – de unități stratigrafice, complexe, fotografii, probe prelevate etc. Partea fundamentală a acestei formularistici o constituie însă sus-menționatele fișe pentru înregistrarea unităților stratigrafice (US), obiectul acestui articol⁵. Prin US înțeleg orice depunere arheologică având caracteristici fizice proprii ce poate fi interpretat ca rezultatul material al unei activități umane sau geologice distincte funcțional și/sau cronologic.⁶ Felul cum sunt realizate aceste fișe US influențează hotărâtor tot efortul de obținere, sistematizare și prelucrare a datelor obținute din săpătură, fiind din capul locului un produs al filosofiei de săpătură promovate de directorul de șantier⁷.

2. Deși fișele propriu-zise au fost folosite masiv doar după 1974, au existat un număr considerabil de încercări de standardizare a acestei documentații mult înainte de această dată. În Europa, încă din jurul lui 1900 arheologia britanică proclama nevoia de a înregistra, mai întâi prin Pitt Rivers, apoi prin Flinders Petrie⁸. Școala franceză a insistat considerabil pe realizarea fișelor pre-tipărite

⁴ Am echivalat aici *complex* cu *feature* din arheologia britanică (în ciuda conotațiilor artefactuale ale *complex*-ului, care este în fond un grup de materiale, în vreme ce *feature* poate exista și în absența descoperirilor de artefacte). Terminologia e încă fluidă pe plan internațional. O structură de tipul vatră, groapă de gunoi etc. este numită la Tell-el Hesi *locus*, la Madaba și la Catalhöyük, ocazional, *installation*, la Lattes, *fait*, în Agora și la Reading, *context*, în săpăturile Institutului din Reykjavik, *a group*, la Göttingen, un *Befundkomplex*, în vreme ce pe șantierul Universității din Cincinnati de la Troia ea va fi o *structure*, iar în Integrated Archaeological Database, *a set*; echipa de la Bibracte (Fig.7) numește asemenea „complexe” *unités de fouille englobantes*, iar la Khamid el-Loz ele intră în categoria *Objekten*.

⁵ Am tradus de asemenea britanicul *context* (unitate stratigrafică) prin *depunere* (deși *context* poate desemna și unități negative care nu sunt depuneri). Alte săpături folosesc termenii *sub-context*, *locus*, *layer*, *stratum*, *deposit*, *basket*, *provenience designation unit*, *Befund*, *Baubefund*, *Bodenbefund*, *Behälter*, *Schicht*, *stratigraphische Einheit*, *unité stratigraphique*, *unité de fouille*, *milieu*, *unità stratigrafica*, *unidad estratigráfica*.

⁶ Cf. A. Westman, (ed.) *Archaeological Site Manual*, MoLAS, Londra, 1994³, p. 7: “any single action, whether it leaves a positive or negative record within the sequence is known as a context”. General, D. Popovici, A. Bălășescu, C. Haită, V. Radu, A.M.F. Tomescu, I. Tomescu, *Cercetarea arheologică pluridisciplinară. Concepte, metode și tehnici*, Târgoviște, 2002.

⁷ Tehnologia aleasă pentru obținerea și înregistrarea informațiilor afectează structura și însăși natura acestor informații. Pentru dezbateră teoretică în jurul fișelor US, T. Yarrow, *In Context: Meaning, Materiality and Agency*, in C. Knappett (ed.), *Material agency*, New York, 2008, p. 121–138; pentru practica lor, S. Roskams, *Excavation*, Cambridge 2001 p. 169–217; pentru contextul istoric al dezvoltării lor, G. Lucas, *Critical Approaches to Fieldwork*, Londra 2001; evaluări critice în I. Hodder, *The Archaeological process*, Londra, 1999; perspective epistemologice și numeroase studii de caz în C. Pavel, *Describing and interpreting the past. European and american approaches to the written record of the excavation*, București, 2010.

⁸ Lieutenant-General Pitt Rivers (1887), *Excavations in Cranborne Chase*, editură proprie, vol. I 1887, II 1888, III 1892, IV 1898 și W.M. Flinders Petrie, *Method and Aims in Archaeology*, London, 1904, p. 48–59. Tradiția capitolelor dedicate înregistrării în manualele arheologice britanice e reflectată și în J.P. Droop, *Archaeological Excavation*, Cambridge, 1915.

pentru morminte⁹, iar săpăturile germane de la Khamid el Loz au folosit în loc de fișe US o seamă de microformulare pentru obiectele de interes special (*Laufzettel*) și registre de straturi (*US avant la lettre*)¹⁰. Arheologia sovietică folosea și ea unele formulare, în special pentru etichetarea obiectelor de interes special¹¹. În Statele Unite încă în anii '30 atât săpăturile de salvare înaintea construirii marilor baraje, cât și expedițiile majore în Orient au stimulat folosirea unui sistem de carduri¹², sistemul cel mai influent, publicat de Robert Heizer, fiind probabil la nivelul anilor '50 cel mai avansat sistem din lume.¹³ Acest interes timpuriu în experimentele cu fișe pre-tipărite a condus la sistemul propus de G. Wright la Tell Balatah (biblicul Schechem, săpături ASOR), și avea să conducă la sfârșitul anilor '60 la fișele lui Roger Boraas de la Tell Hesban (Heshbon). Reconceput de Joe Seger, sistemul de la Balatah a influențat decisiv două din cele mai importante sisteme de înregistrare din Orient, Tell el-Hesi, și apoi proiectul Universității din Toronto de la Tell Madaba.¹⁴

3. Cel mai înalt produs în metodica cercetării arheologice de teren în arheologia europeană era la sfârșitul anilor '50 sistemul de săpătură în casete separate de martori (așa numit *grid method* sau *box system*) popularizat înainte și după cel de-al doilea război mondial de săpăturile și publicațiile influentului arheolog scoțian Sir Mortimer Wheeler. Această metodă exploata excelent valoarea

⁹ F. Scheurer și A. Lablotier au propus asemenea fișe încă în 1914, *Fouilles du cimetière barbare du Boudry*, Paris, iar E. Salin, le-a perfecționat în al său *Manuel des fouilles archéologiques I, les fouilles de sépultures*, Paris, 1946. Continuitatea acestui efort e vizibilă de pildă în fișele întocmite de L. Frédéric, *Manuel pratique d'archéologie*, Robert Laffont, Paris, 1967.

¹⁰ Ilustrate în R. Hachmann, (ed.), *Vademecum der Grabung Tell Khamid el-Lodz*, Bonn, 1969.

¹¹ Un exemplu de mică fișă de obiect de la Novgorod poate fi găsit în D. A. Avdusin, *Arheologicheskie razvedki i raskopki*, Moscova, 1959. Pe aceste fișe se notează: sectorul, caseta, nivelul, numărul obiectului, numele (tipul) obiectului, ele fiind similare cu *Laufzettel* de la Khamid el Loz și cu formularele ștampilate de la Troia.

¹² De pildă, săpăturile de salvare ale University of Tennessee, fișele rezultate fiind acum publicate integral online de McClung Museum, Knoxville. Șantierul Institutului Oriental al Universității din Chicago în regiunea Diyala, N-E de Baghdad în Iraq, au folosit „object cards”, în special pentru palatul din Tell Asmar, care vor fi și ele accesibile online. De remarcat că, tot în acești ani, Lucy Talcott realiza sistemul de carduri care structurează și acum înregistrarea săpăturii din Agora Ateniană (publicat de ea cu A. Frantz, *Pot's Progress*, *Archaeology* 1, 1948, no. 1, p. 13–20). Expedițiile americane în Orient generaseră de altfel încă dinainte de primul război o nouă atitudine față de procesele de înregistrare, cf. comentariile lui G.A. Reisner *et al.*, *Harvard excavations at Samaria, 1908–1910*, Cambridge, 1924, p. 43: “no pains in recording work are excessive, [...] the deposits are gone forever. The only justification that a man can offer for this destruction is a record as unprejudiced and mechanical as the technical means of his day permit”.

¹³ R. F. Heizer, *A Manual of Archaeological Field Methods*, Palo Alto, 1953². Schimbul de idei între arheologia americană și cea europeană a fost în general neașteptat de lent, iar „schisme” Noii arheologii (venite dinspre Lumea Nouă) și post-procesualismului (dinspre Europa, în special Marea Britanie) au condus uneori la tensiuni neproductive.

¹⁴ J.D. Seger, *Handbook for field operations*, Jerusalem, 1972; J.A. Blakely, L.E. Toombs, K.G. O'Connell, *Tell El Hesi Field Manual*, Sheffield, 1981; proiectul Madaba oferă 21 de fișe de înregistrare la http://www.casa.arizona.edu/MPP/surv_man/mppsurv_man.html. Toate linkurile indicate în acest articol erau funcționale la 14 aprilie 2010.

informațională a profilelor, obținând corelații stratigrafice între straturile arheologice pe ansamblul sitului; straturile erau numerotate și descrise, iar raporturile lor cronologice rezolvate pe baza stratigrafiei verticale expuse în martori. Existența unor neajunsuri ale acestui sistem a fost expusă de activitatea serviciului arheologic Winchester Research Unit, înființat în 1961 de Martin Biddle și teoretizată ulterior de acesta și Kjølbye-Biddle în 1969¹⁵. Pentru ei, sistemul wheelerian (chiar perfecționat de Kathleen Kenyon) nu putea prinde în casete rectangulare structurile imprevizibile ale sitului, făcea imposibilă recunoașterea de complexe în casetele adânci, iar în siturile cu stratificație complexă făcea incompreensibile structurile ce traversau de la o casetă la alta; în plus, nu toate depunerile și complexe întâlnite intersectează martorii¹⁶. Ca o reacție la metoda Wheeler-Kenyon a fost dezvoltat conceptul de săpătură în suprafață (*open area excavation*) de către Brian Hope-Taylor la Yeavington și Philip Rahtz la Cheddar. Sistemele moderne de înregistrare a săpăturii arheologice, exploatând nu numai stratigrafia verticală, dar și cea orizontală, au fost astfel o consecință a nevoilor practice și teoretice ale arheologiei de salvare pe situri cu stratigrafie complexă în Regatul Unit în anii '60 și '70. Săpătura în suprafață, inițial cu martori a căror poziție poate fi aleasă în funcție de depunerile și complexe întâlnite, apoi limitându-se la profilele de pe laturile casei (devenite imense), presupune decopertarea consecutivă a fazelor sitului, care pot fi documentate și interpretate separat, fiecare fază constând dintr-un număr de US, reprezentate pe același desen. Dezvoltarea săpăturii în suprafață, democratizarea stratigrafiei prin împărțirea ei în evenimente de valoare egală, impactul tehnicii asupra formalizării informației arheologice (folosirea stațiilor totale și a bazelor de date) a creat premisele pentru inventarea matricii Harris de către Edward Harris de la Winchester Research Unit în 1973. Aceasta aducea cu sine posibilitatea de a contempla întreg situl pe o foaie de hârtie, ca pe un profil simbolic încorporând toate datele cronologice adunate de pe sit, cu posibilitatea de a ierarhiza cronologic depuneri fără contact fizic între ele. De la a reconcepe situl arheologic drept o concatenare nesfârșită de asemenea US, la a sugera ca fiecare din ele să fie descrisă și desenată separat (*single context planning*) era doar un pas, și acest pas a dat naștere fișelor US. Pentru prima oară, asemenea fișe au fost folosite de Departamentul de Arheologie Urbană (DUA) din cadrul Museum of London în 1974/1975, departament care a contribuit decisiv la popularizarea lor după transformarea sa în Museum of London Archaeology Service (MoLAS). Folosirea metodelor Harris-Winchester-MoLAS a condus la profesionalizarea arheologiei în Anglia și a avut un impact enorm asupra arheologiei vest-europene, care conduce majoritatea cercetărilor importante în Mediterana clasică.¹⁷

¹⁵ M. Biddle, B. Kjølbye-Biddle, *Metres, areas and robbing*, *World Archaeology* 1, 1969, 208–19.

¹⁶ *Ibidem*, p. 211.

¹⁷ Lucas *op. cit.*, la n. 6 și E. Harris, *Archaeology and the Ethics of the Scientific Destruction*, în S. Archer și K. Bartoy, *Between Dirt and Discussion: Methods, Methodology and Interpretation in Historical Archaeology*, Springer, 2006, p. 141–150.

4. Fișele US, în general inspirate de sistemul muzeului londonez, au fost adoptate așadar încă de la mijlocul anilor '70 cu mare entuziasm de către companii de arheologie de salvare (ca Oxford Archaeology și York Archaeological Trust), dar treptat și de universități importante din Anglia (Sheffield, Reading etc.)¹⁸. În Italia, *Soprintendenze*-le, implementând politicile de patrimoniu ale *Ministero per i Beni e le Attività Culturali*, adoptaseră prevederi stricte pentru documentația scrisă a săpăturilor. Carandini folosea asemenea fișe la Settefinestre deja la sfârșitul anilor 1970, majoritatea universităților cu servicii arheologice (La Sapienza Roma, Padova etc.), urmându-i modelul și având suport instituțional mai ales din anii '80¹⁹. Contribuțiile teoretice franceze datează mai ales de la mijlocul anilor '80, când au fost concepute două sisteme majore de documentare – Lattara²⁰, și *Centre Mitterand*, Bibracte (Fig. 7)²¹. În Germania, înregimentarea ideologică a arheologiei în regimul nazist a făcut ca dezbateră teoretică să fie privită cu o anume suspiciune²², iar fișele US au fost importate în masă mai ales în săpăturile de salvare din landurile sale după 1990²³. Pe săpăturile din Levant, fișele US au avut pe de altă parte o tradiție diferită, de sorginte americană. Datorită impactului sistemului conceput de Heizer, în care se completau fișe pentru fiecare structură întâlnită (cuptor, înmormântare, podea etc), fișele US (*locus sheets*) de la Tell el-Hesi sau la Tell Gezer au fost inițial folosite în scopul de a ajuta la organizarea după proveniență a artefactelor descoperite și nu în scopuri de fazare cronologică a sitului, ca în Anglia²⁴. Asemenea fișe stratigrafice sunt astăzi adoptate de marea majoritate a săpăturilor americane și britanice din Anatolia și Levant.

5. Sus-menționatul MoLAS a exprimat standardele pentru înregistrarea săpăturii arheologice (scrise și desenate) în manualul său din 1980, ce exprimă baza pentru majoritatea sistemelor britanice. Unul din cel mai bine articulate,

¹⁸ F. Hammer, *Excavation and post-excavation recording methods in British archaeology today: an investigation of strategies pursued by 70 archaeological units and projects during the 1980s*, unpublished M.A. thesis, University of York, 1992. Yarrow, *op. cit.*, fig. 7.1, p. 127 pentru Cambridge Archaeological Unit; A. Chadwick, *Archaeology at the edge of chaos: further towards reflexive excavation methodologies*, Assemblage 3, 1997 și M. Parker Pearson, *The Archaeology of Death and Burial*, College Station, 1999 pentru sistemul Sheffield.

¹⁹ P. Badoni, R. Giove, *Norme per la redazione delle schede di saggio stratigrafico*, Roma, 1984, cf. A. Camilli, E. Romiti (eds.), *Introduzione allo scavo stratigrafico*, Gruppo archeologico romano, Roma, 1984.

²⁰ M. Bats *et al.*, *Enregistrer la fouille archéologique : le système élaboré pour le site de Lattes*, Lattes, 1986.

²¹ P. Paris, *Bibracte, Enregistrement des données de fouille*, Glux-en-Glenne, 2004.

²² Între altele, H. Härke (ed.), *Archaeology, Ideology and Society: the German Experience*, Frankfurt, 2002.

²³ De pildă, P. Weiler, *Schriftliche Grabungsdokumentation*, în J. Biel, D. Klonk, *Handbuch der Grabungstechnik*, Stuttgart, 1994 (capitolul 18.4) și D. Planck, *Archäologische Ausgrabungen und Prospektionen: Durchführung und Dokumentation*, *Archäologisches Nachrichtenblatt* 4.1, 1999, p. 12–45.

²⁴ W.G. Dever, H. Darrell Lance, *Tell Gezer. A Manual of Field Excavation*, Cincinnati, 1978, p. 74 și urm. Blakely, *op. cit.*; Hachmann, *op. cit.*

sistemul MoLAS folosește *single context planning*, care pe de o parte „eroizează” unitatea stratigrafică, dedicându-i nu numai o fișă US, dar și un desen, și pe de altă parte, este orientat către munca post-săpătură, încercând să faciliteze crearea de matrice Harris, desene de faze și rapoarte. Fișa US (*context sheet*) (Fig. 1a) așa cum a fost regândită în anii '90 poate fi folosită atât pentru planurile de secționare (*cuts*), concepute ca unități negative (interfețe rezultate din trunchierea depunerilor pre-existente, de pildă în cazul săpării unei gropi), cât și pentru unitățile pozitive (depuneri antropice/geologice). Fiecăreia îi este dedicat un set de comentarii descriptive; setul ce nu corespunde US descrise va fi hașurat. Informației „de orientare” – sectorul, caseta, numărul și tipul unității, codul sitului și numărul unității, îi este rezervat rândul de sus, vizibil, al fișei. Cuvintele *Museum of London* sunt scrise pe verticală, în afara grilei de rubrici, și la fel procedează companiile de arheologie de salvare în general; majoritatea universităților și institutelor arheologice nu personalizează fișele într-atât, cu excepția *Soprintendenze*-lor italiene și a câtorva sisteme americane recente²⁵, dar trebuie ținut cont că o companie de arheologie de salvare se autofinanțează și deci este obligată să se promoveze. Descrierea depunerilor și a tăieturilor folosește o terminologie riguros definită într-un manual pe care întreaga echipă îl aplică întocmai, astfel încât noțiunile tehnice utilizate să însemne același lucru în rapoarte și fișe diferite. De pildă, sintagma *clayey silt* (silt argilos) trebuie folosită pentru a descrie numai acea depunere care constă majoritar din particule de cuarț și feldspat de dimensiuni între 0,002 mm and 0,063 mm cu o mică proporție de particule de minerale filosilicate sub 2μ diametru²⁶. La fel în ce privește descrierea frecvenței incluziunilor, sau a gradului de sortare a depunerii, pentru care arheologii ce lucrează pentru MoLAS se bazează pe grafice produse de instituția lor²⁷.

Descrierea interfețelor de trunchiere (tăieturilor) cuprinde în fișele londoneze următoarele rubrici: 1. forma în plan, 2. colțurile, 3. dimensiuni/adâncime, 4. panta unde începe groapa, 5. pereții gropii, 6. panta la baza gropii, 7. baza, 8. orientarea în plan, 9. înclinarea axei, 10. trunchierea, 11. straturile de umplutură, 12. alte

²⁵ De pildă, manualul Courson Archaeological Mission folosit de șantierele școală ale Texas Archaeological Society (<http://www.txarch.org/pdf/fieldschool/FS2008-Exc-Procedures-Overview-web.pdf>) și manualul Crow Canyon Archaeological Center pentru situri Anasazi din Mesa Verde (http://www.crowcanyon.org/ResearchReports/FieldManual/Field_Manual_all.pdf).

²⁶ În practică, situl argilos este acel sol care, umezit și frecat între degete, este fin, lipicios și pătează degetele, Westman, *op. cit.*, p. 31 și 35. D. Wilkinson (ed.), *Oxford Archaeological Unit, field manual*, Oxford, 1992 critică descrierile ce se doresc tehnice, dar se autodizolvă, de tipul „pământ argilos, nisipos, cu silt”.

²⁷ Documentația își pierde mare parte din utilitate dacă terminologia nu este întrebuințată consecvent, dacă fiecare responsabil de secțiune înțelege altceva prin *mărunt* (între ce dimensiuni?), *roșcat* (ce cod Munsell, sau Basel?), *frecvent* (ce procent?). Toate acestea trebuie reglementate printr-un caiet terminologic pe care toți participanții la săpătură trebuie să și-l însușească, putând astfel să creeze un corpus de date coerent. Trebuie subliniat aspectul convențional al majorității termenilor folosiți: se poate stabili, de pildă, ca frecvent să însemne o proporție de 40–45% într-o depunere, sau la fel de bine 10–20%, important este ca peste tot termenul „frecvent” să aibă aceeași accepțiune.

comentarii. Toate descrierile unde poate fi vorba de variabilitate au răspunsuri standardizate, de pildă la 4., panta trebuie descrisă cu unul din termenii: abruptă, gradată, sau imperceptibilă (când în profil este de fapt o curbă). Niciun alt termen nu este acceptabil. La 5., de pildă, pereții pot fi verticali, de formă concavă, de formă convexă, sau în trepte. La 8. se notează direcția cardinală sau, pentru gropile de par ce nu sunt verticale, în ce direcție este îndreptat parul. Pentru unitățile pozitive se înregistrează 1. compactarea, 2. culoarea, 3. compoziția și mărimea particulelor (ce reprezintă mai mult de 10% din deposit, de la argilă la galeți), 4. incluziuni (sub 10%) 5. grosimea și întinderea, 6. alte comentarii, 7. metodă (unelte folosite) și condiții (meteo). Aceeași observație: pentru compactare, există 14 termeni acceptabili, fiecare cu o definiție precisă, oricare alții introducând în mod neprofitabil ecuația personală a arheologului în procesul de înregistrare.

Matricea, cu căsuțe pre-tipărite, are o poziție privilegiată pe fișă, venind imediat după descriere și înainte de interpretare și discuții. MoLAS subliniază astfel importanța relațiilor cronologice și cere ca ele să nu fie tratate superficial. Depunerea stratigrafică este mai întâi descrisă ca intern, extern, structural sau de alt tip, în funcție de relația ei cu eventualele construcții. Interpretarea este generică (un rând), iar discuția se concentrează pe justificarea aceste interpretări. Descoperirile sunt descrise prin bifarea căsuțelor, desemnând ceramică, os, sticlă, metal, material de construcție, lemn, piele, sau nici una. În general, fișele MoLAS sunt concepute pentru a limita pe cât posibil scrisul de mână și a obține informația prin bifări, încercuire sau hașurări. Procesul de înregistrare este astfel mai rapid, ceea ce este esențial, cu precădere în arheologia de salvare. Prin obligația permanentă de a alege dintr-o listă se produce standardizarea necesară asigurării coerenței între materialele produse de o echipă numeroasă și se asigură funcționalitatea căutărilor după termeni cheie în bazele de date. Pe de altă parte, fișele MoLAS sunt parcimonioase cu spațiul alocat discuției și comentariilor – șase rânduri cu totul, pe care se pot completa²⁸ nu mai mult de 60 de cuvinte, ceea ce, la gradul de reflecție cerut de săpăturile sistematice, poate fi insuficient. Cotele (adâncimile) și schița sau, pentru gropi și alte interfețe de trunchiere, profilele apar pe verso. Rubricile pentru „peritadă” și „grup” încearcă să obțină o interpretare cronologică a sitului. Grupul (faza) presupune un mănunchi de structuri contemporane și e folosit pentru a exprima, în raportul ce conchide analiza post-săpătură, situl ca o secvență de faze de activitate. Interpretarea arheologului e contrasemnata de directorul de săpătură, care adaugă interpretarea finală și repartizează US în perioada și grupul corespunzătoare.

Fișa MoLAS descrisă aici nu este nici singura și nici cea mai bună dintre fișele folosite în arheologia contemporană, însă ea și formele direct inspirate din ea sunt utilizate pe un mare număr de șantiere europene și orientale. Traduse și ușor adaptate, aceste fișe sunt de altfel folosite în România la Histria²⁹.

²⁸ Ar fi de dorit ca manualul să precizeze: obligatoriu cu majuscule!

²⁹ M. Angelescu, V. Bottez, *Histria. The Basilica "Parvan" Sector. (I). The Sector's Archaeological Topography (2001–2007)*, Pontica 42, 2009, 1, p. 93–212, mai ales p. 203–204; aceasta este prima săpătură din România unde se folosesc toate trei nivelele de prelevare și procesare a datelor –

6. Un alt exemplu de fișă poate primi aici o descriere complementară, pentru o imagine mai limpede a procedurilor de înregistrare. Săpăturile în nivelurile clasice de la Troia, conduse de Charles Brian Rose, folosesc și ele de la începutul anilor 90 fișe US (numite *Behälter/context sheets*), concepute de director împreună cu Maureen Basedow și Gianni Ponti. Noțiunea de *Behälter*, concepută de directorul general Manfred Korfmann³⁰, se suprapune parțial cu cea de US, deși termenul german nu poate identifica o unitate negativă și în plus (cum indică și numele), el desemnează și grupul de descoperiri din unitatea respectivă, sistemul având, ca în general în Orient, funcția de a localiza exact fiecare artefact recuperat³¹. Fișa poate fi folosită pentru depuneri (de sol, în sens larg) sau pentru structuri (ziduri). Metadatele, sau informațiile de orientare, cuprind, ca pe orice șantier, numele sitului, sectorul, anul campaniei, data, numele instituției (aici U.C. University of Cincinnati), inițialele celui ce înregistrează și indicații pentru accesul la date conexe – numărul și locația de planuri și profile și poze, ce pagini în jurnal. Fișele de la Troia adaugă la fișele MoLAS o descriere textuală, nu doar grafică, a relațiilor stratigrafice între unitățile care se află în contact fizic – „aceeași ca și”, „acoperă”, „acoperită de”, „taie”, „tăiat de”, și a relațiilor zidurilor “adosat de”, „adosează”, „țesut cu” (acestea incluzând și o doză de interpretare), și un spațiu în care se desenează matricea unde se poziționează US respectivă.

Depunerile sunt definite pe un prim nivel de analiză ca *acumulare antropică*, *depunere naturală*, *dărâmtură*, *strat de incendiu*, *orizont de călcare*. Definițiile acestea implică deja un element de interpretare asumată ca atare, care va fi preluată

fișe US (numite acolo *fișe de context*), bază de date și aplicație GIS. Săpături britanice din România foloseau firește deja asemenea fișe, exemple notabile fiind șantierele de la Isaccea, 2000–2010 și Alba Iulia, 1997–2003. Dimensiunea influenței sistemului MoLAS asupra arheologiei contemporane e dată și de adaptarea aproape exactă a fișelor sale US pentru săpături în Cuba (unitatea negativă, *cut*, este descrisă ca *solución de continuidad*), S. Godoy *et al.*, *La excavación arqueológica y la conservación patrimonial en el Castillo de San Severino de Matanzas*, Cuba Arqueológica 2009, II.1. Un exemplu de tradiție franceză în folosirea fișelor US în România este oferit de săpăturile de la Hârșova: B. Randoin, D. Popovici, Y. Rialland, *Metoda de săpătură și înregistrarea datelor stratigrafice într-un sit pluristratificat: tell-ul neo-eneolitic de la Hârșova*, CAB 11–1, 2000, p. 199–233. Alte asemenea fișe-tip sunt folosite pe șantierele Tașaul-Ostrov, Cheia-Constanța, Luncavița-Cetățuie, Zimnicea etc.

³⁰ Cf. M. Korfmann *et al.*, *Troia Projekt, Dokumentation der Grabung*, 1994 (document intern).

³¹ V. și n. 23. Deși acesta rămâne un sistem orientat spre înregistrarea artefactelor, numele *Behälter* nu are conotațiile și mai pronunțate către concentrarea de artefacte ale noțiunii de *Befund*, frecvente în înregistrarea săpăturilor germane, de pildă la Milet – Ruhr-Universität Bochum, Nienover – University of Göttingen, săpăturile de salvare din numeroase landuri germane, d.p. cele ale Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege, sau conform standardelor din Weiler, *op. cit.* Sistemul *Behälter* pare a fi legat de folosirea tradițională în arheologia orientală (și egeeană) în care numele recipientului folosit în teren supraviețuiește în sistemul de înregistrare, așa *basket* la Tell es Safi, Tell Gezer, Tell el-Hesi, săpăturile din Agora, și proiectul SEPE al Universității din Toronto, uneori fiind utilizată forma locală, *zembil* în Grecia și unele zone din Turcia, *guffah* în țările arabe. O fișă US de *zembil* folosită la Knossos e prezentată în L. Bowkett *et al.*, *Classical Archaeology in the Field: Approaches*, Bristol, 2001, p. 81. Sistemul american Crow Canyon system este de asemenea orientat spre înregistrarea artefactelor și folosește pentru US numele Provenience Designation Units.

mai târziu de săpăturile lui Ian Hodder la Çatalhöyük³² și cele ale Institutului Arheologic din Reykjavik pentru care fișele US au fost redactate de un fost membru al echipei de la Çatalhöyük, Gavin Lucas³³. În partea descriptivă se marchează coordonatele extremităților depunerii și adâncimile la descoperire și la încheierea săpăturii ei (pentru aceleași puncte și în centru). În continuare, arheologul descrie depunerea în termeni de compactare, culoare, compoziție și incluziuni, cu comentarii adiționale. Forma continuă pe o a doua pagină³⁴, unde majoritatea spațiului este dedicată descoperirilor. Două secțiuni se ocupă apoi de ceramica descoperită (cu numărul de Behälter notat din nou pentru redundanță), împreună cu descrierea fragmentelor diagnostice, cu o notă referitoare la data majorității ceramicii și la data celor mai târzii forme, și respectiv de tipurile de oase întâlnite (materialul osteologic este regrupat sub indicativul numărului de Behälter cu extensia „1”) ³⁵, ambele secțiuni menționând numărul de găleți recuperate (*Eimer*). Acest duo ceramică – oase a fost preluat în Iordania pe *locus sheets* folosite la Karak. Descoperirile care nu sunt inventariate (“*NTBI finds: not to be inventoried*”) sunt totuși listate – fragmente de fier sau țiglă cu urme de pigment, silex, fragmente de greutate de război de țesut etc.³⁶. Toate descoperirile sunt menționate cu extensiile corespunzătoare, „2”, „3”, „4” până la „15”, și includ os, piatră, tencuiă pictată ș.a.m.d., împreună cu micile descoperiri, descrise cu coordonate tridimensionale, tip și număr de inventar. Tipul descoperirii este notat în cuvinte, nu codificat numeric, cum se întâmpla în varianta 1980 a sistemului MoLAS. Teoretic, prin sistemul de la Troia (Rose) se pot asocia unei unități 999 de descoperiri generice (os, zgură etc.) și obiecte de interes special (opaițe, fragmente de unelte și podoabe etc). Nu numai că nici o unitate stratigrafică nu va produce în practică atâtea descoperiri, dar chiar în absența unei schimbări stratigrafice, același

³² I. Hodder (ed.), *Towards Reflexive Method in Archaeology: The Example at Çatalhöyük*, Cambridge, 2000 și <http://www.catalhoyuk.com/database/catal/Browse.asp>.

³³ Fișele acestui institut sunt disponibile la http://www.instarch.is/instarch/upload/files/utgafa/archaeological_field_manual_3rd_ed.pdf. Primele rubrici pe fișele US sunt „categorii interpretative”, respectiv „interpretare”. Tell el Hesi, săpăturile din Agora și baza de date ARK (G. Hunt, S. Eve, *ARK: A Development Framework for Archaeological Recording*, în A. Posluschny et al. (eds.), *Proceedings of the 35th International Conference on Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology*, 2008, Berlin, cf. www.ark.lparchaeology.com pentru șantierul de la Portus) promovează de asemenea explicațiile alternative pe un pronunțat fundal interpretativ. Echipele universității din Durham contrastează pe fișele lor, ca și săpăturile din Nienover în Germania, interpretarea înainte de săpătură cu cea din faza post-săpătură.

³⁴ În vreme ce săpăturile de salvare folosesc fișe de o singură pagină, unele săpături sistematice recur la formulare mai bogate (Universitatea din Haifa folosește forme de 4 pagini la Sussita: <http://hippos.archaeology.csp.edu/2003/docs/L504.pdf>), în vreme ce intrările din bazele de date nu au constrângeri de spațiu (Çatalhöyük, baza de date ARK folosită la Portus).

³⁵ Numărul unic atribuit fiecărei noi US identificate desemnează și ansamblul ceramicii recuperate; pentru materialul litic și oasele reținute se creează extensii ale acestui număr, încât dacă o podea primește numărul 356, ceramica va fi 356, oasele 356.001, piatra 356.002 și așa mai departe într-o ordine prestabilită, încât tipul artefactului poate fi imediat recunoscut după extensie.

³⁶ Carnetele de ceramică din săpăturile din Agora Ateniană procedează la fel.

număr de unitate stratigrafică (Behälter) nu va fi menținut pentru mai mult de 10 cm adâncime, poate 20 cm într-o suprafață foarte mică. Rubrica rezervată interpretării este cea mai substanțială ca spațiu³⁷, iar într-o casetă anexă se menționează separat elementele datante.

7. Șantiere diferite au atitudini diferite față de înregistrarea stratigrafică decât fișa MoLAS și UC, folosesc o altă selecție de date sau înregistrează alte detalii. De pildă, pentru descrierea depunerilor, multe săpături utilizează acum pentru culori codurile Munsell³⁸, pentru textura solului scara Ahn³⁹, iar pentru mărimea particulelor, scara Wentworth⁴⁰, toate notate în rubrici separate. Săpăturile de la Kayak, în Jordania, nu acceptă ca descrieri de sol decât anumite categorii⁴¹; o inovație remarcabilă este faptul că aceste fișe sunt tipărite pe hârtie de culori diferite – galben pentru depuneri de sol, violet pentru fișe de zidărie etc.⁴². Procesele de formare a depunerii arheologice sunt obiectul unui număr de rubrici speciale în fișele folosite de *Soprintendenze*-le italiene, în săpăturile de la Volubilis (Fig. 2a) și la Tell Madaba. Proiectul SEPE (Fig. 3), în Egipt, de asemenea, cere arheologului să specifice dacă fragmentele ceramice se află cu predilecție în poziție orizontală sau în diferite unghiuri și dacă au fracturi proaspete sau rulate⁴³. Aceste rubrici, ca și foarte detaliatele rubrici din fișele Universității din Durham⁴⁴ au la bază opera teoretică a lui Michael Schiffer referitoare la procesele de formare a ansamblului arheologic⁴⁵.

Pe alte săpături, fișele adaugă rubrici pentru volumul unității cercetate (SEPE fig. 3, Tell Dor, Tell el-Hesi); gradul de bioturbație (Tell Dor, Iceland Institute of Archaeology); riscul de intruziuni (Volubilis fig. 2a, fișele MoLAS din anii '80,

³⁷ Fișele de la Troia ocupă două pagini, ceea ce permite mai mult spațiu pentru interpretare decât este îndeobște posibil în majoritatea sistemelor, afară de cazurile unde se permite folosirea de fișe adiționale (Durham University, Oxford Archaeology), dar trebuie ținut seamă că completarea fișelor pe teren nu are ca scop lansarea în bogate speculații interpretative.

³⁸ Săpăturile din Corint nu folosesc codurile Munsell, preferând să exprime culoarea unui sediment (în ud) într-o formă simplificată: 1. culoare: verde, brun, alb, cenușiu, roșu, negru, galben, roz, 2. nuanța: verzui, maroniu, roșiatic, gălbui, roz, și 3. modifier: deschis, închis, foarte închis. Manualul de teren este disponibil la http://www.ascsa.edu.gr/pdf/uploads/corinth_excav_manual.pdf.

³⁹ E.g. săpăturile de la situl caravanier – esențial pentru comerțul Almoravid – Essouk (Fig. 4) în Mali.

⁴⁰ Recomandat pentru săpăturile din Aphrodisias de M. Joukowsky, *A Complete Manual for the Field Archaeologist*, New York, 1986.

⁴¹ Ele sunt „sandy/sandy loam”, „loam/silt loam”, „sand clay loam/silty clay loam” și „clay”.

⁴² Fișele folosite din 1995 de Appalachian College Association, inspirate din fișele Tell Madaba, sunt disponibile la www.vkrp.org/studies/archaeological/supervisor-perspective/info/locus-sheet.asp.

⁴³ Această expediție înregistrează săpăturile la situl egiptean Tell Tebilla cu ajutorul fișelor folosite din 2002 prezentate la <http://www.deltasinai.com/records00.htm>.

⁴⁴ Pe aceste fișe numeroase întrebări sunt codificate ca simboluri grafice, d.p.: limita superioară a depunerii este clar sau gradual definită, orizontală sau neuniformă? Depunerea este un laminat? A fost expus la eroziune? A fost creat într-un singur episod sau acumulat? A fost depus de vânt sau de apă? De asemenea, arheologului i se cere să identifice prezența categoriilor definite de M. Schiffer, gunoi primar, gunoi secundar, gunoi *de facto*.

⁴⁵ M. Schiffer, *Formation Processes of the Archaeological Record*, Albuquerque, 1987.

Sheffield University⁴⁶); lumina și condițiile meteo (Oxford Archaeology⁴⁷); paginile din jurnal unde unitatea este descrisă (Corinth). *Soprintendenze*-le italiene descriu alcătuirea depunerilor în liste de componente organice și anorganice, săpăturile de la Milet și Essouk (Mali) (fig. 4) notează numărul de cutii sau saci de ceramică recuperați, iar echipa proiectului SEPE (fig. 3), Universitatea din Durham și proiectul Tell Madaba rezervă rubrici pentru aspectul limitelor superioare și inferioare ale unităților⁴⁸. Alte detalii sunt considerate relevante în alte școli de gândire, de pildă numărul structurii din care unitatea face parte (Athenian Agora și Nienover in Germany), dacă depunerea a fost trecut prin sită (tamisaj – *Soprintendenze*-le, Courson Archaeological Mission, săpăturile de la Essouk fig. 4, sistemul Reykjavik), sau note mai interpretative, ca rubrica propusă de Universitatea din Sheffield referitoare la „potențialul deductiv” al depunerii sau, în sistemul Gath (fig. 5a), rubrica „perspective de lucru”, în care arheologul notează cum vor fi schimbate strategiile de săpătură în funcție de noile descoperiri. Uneori, ceramica primește o considerabilă atenție, ca de pildă în proiectul SEPE unde proveniența tuturor coșurilor de ceramică dintr-o depunere este marcată pe desenul de pe spatele fișei. Foarte rare sunt încă rubricile – altminteri perfect îndreptățite – referitoare la *terminus ante quem* și *terminus post quem*, ele fiind folosite în teren deocamdată de fișele franceze de la Lattes și cele germane ale University of Göttingen. La Tell el-Hesi, tipul predominant de ceramică este marcat în lista de tipuri identificate cu un asterisc. La Sussita, Universitatea din Haifa codifică tipurile de ceramică și obiectele de interes special (*small finds*) în 23 de casete (tipărite foarte compact!) din care sunt bifate cele descoperite în acea depunere. Alte fișe oferă o imagine de ansamblu a cercetării unui anumit context prin deschiderea fișei cu o scurtă dare de seamă, de tip jurnal, asupra mersului săpăturii acelei depuneri (Agora, Tell el-Hesi). O rubrică referitoare la eșantioanele prelevate a devenit frecventă în ultimii ani, bune exemple fiind mai sus discutata fișă MoLAS și fișele de la Çatalhöyük, unde se notează eșantioanele pentru tamisaj și flotație, și cele pentru analize palinologice, de fosfați, și de C14. În fine, săpăturile unde unitățile stratigrafice sunt rafinate prin împărțirea lor în sub-unități definite în funcție de coșurile de ceramică, cum ar fi Tell Gezer, listează și numerele individuale și datarea în teren a coșurilor recuperate din acea unitate (*locus*).

Atât fișele US de la Troia, cât și cele ale Muzeului Londrei au rubrici al căror nume nu necesită nicio explicație suplimentară. Există însă și o tendință în a

⁴⁶ Chadwick, *op. cit.*

⁴⁷ Wilkinson, *op. cit.*

⁴⁸ Înregistrarea acestor interfețe este un domeniu în care mari avansuri sunt încă posibile, pe urmele posibilităților deschise de Airborne Laser Scanning pentru modele de teren de mare precizie, cf. M. Doneus, *et. al.*, *Digital recording of stratigraphic excavations*, în *Proceedings of the XIXth International Symposium CIPA*, XIX, Antalya, 2003, p. 451–456. Pe de altă parte, asemenea înregistrare a neregularităților din limitele superioare ale depunerilor nu trebuie folosită decât pe săpături foarte meticuloase – înregistrarea unui rezultat nu are motive să fie mai precisă decât operațiile care au condus la obținerea lui.

codifica aceste nume prin simboluri grafice. Universitate din Durham a reușit astfel să condenseze aproape o sută de rubrici pe o singură pagină (v. n. 23), apoi a fost obligată să simplifice fișa din rațiuni practice. Sisteme americane (Crow Canyon) (fig.6), franceze (Bibracte) (fig.7), și britanice (Çatalhöyük), și într-o mai mică măsură săpăturile israeliene de la Tell Dor și cele germane de la Konstanz⁴⁹, au conceput cataloage detaliate de tipuri de unități și complexe, în așa fel încât arheologul poate introduce o *interprétation normalisée* dintr-un asemenea tezaur, apoi să descrie complexul în termeni proprii.

8. O incursiune în lumea fișelor de înregistrare a zidurilor arată aceeași diversitate, dar și aceeași stabilitate a raportului între nucleul dur de informație și variabilitatea rubricilor. La Troia, de pildă, în 1988–2005, Manfred Korfmann a folosit în săpăturile de epoca bronzului fișe de trei pagini (schite fiind posibile pe verso, fără ca ele desigur să înlocuiască desenele propriu-zise). Și aceasta este o fișă gata tipărită (*Vordruck*), dar fără concepția grafică curentă astăzi (cu rubrici, căsuțe și structurare grafică a informațiilor). Această *Formblatt zur Erfassung von Baukörpern (Mauern)* nu poartă metadatele tipice (anul, numărul desenelor asociate etc). Fișa este dedicată structurilor construite (*Baukörper*), introducând termenul de zid (*Mauer*) doar la nivelul interpretării, așa cum Hodder numește la Çatalhöyük anumite complexe „instalații pentru foc”, lăsând termenul vatră pentru nivelul de interpretare. Elevațiile pentru nivelurile superioare maxime și inferioare minime sunt indicate, pentru tronsoanele de zidărie drepte, la cele două capete, cu coordonatele absolute E/V și N/S, iar pentru ziduri curbe, în șase puncte diferite. Dacă măcar o asiză este păstrată, gradul de conservare este considerat bun, dar trebuie ținut seama că fișa se aplică zidurilor de epoca bronzului, în general. Zidurile sunt descrise începând cu forma pietrei, tipuri de liant, fațadă, tencuială, pictură, pantă, aspect al colțurilor. Datarea, așa cum poate fi propusă în timpul săpăturii, este notată și urmată de tratamentul zidului după săpătură – demantelat (dacă este cazul, și data când aceasta se întâmplă) sau păstrat *in situ*. Acest tip de informație este rar întâlnit pe fișele de ziduri ale altor săpături, un exemplu fiind „wall cards” de la Tell es Safi (biblicul Gath) (Fig. 5b). Korfmann a rezervat și o rubrică pentru lucrări de restaurare – „realizată”, „plănuită”, „necesară”, „recomandată”, unul din puținele exemple comparabile fiind fișele pentru evaluarea zidurilor de la Volubilis. În secțiunea rezervată interpretării, arheologul alege între „fundatie”, „contrafort”, „zid de fortificație” și „altele”. Această idee a interpretării pretipărite a devenit de altfel foarte populară. Sisteme americane recente, de exemplu Crow Canyon (Fig. 6), pre-tipăresc opt interpretări (desigur, adaptate la specificul siturilor indiene: zid de *kiwa*, deflector etc). În Troia, relațiile cu alte ziduri sunt înregistrate ca „liegt unter”, „liegt über”, „wird gestört durch”, „ist jünger als”, „ist älter als”, and „ist gleichzeitig mit”. Observăm că aceste cinci

⁴⁹ D.I. Bibby, Building stratigraphic sequences in excavations: an example from Konstanz, Germany, în E.C. Harris *et.al.* (eds.), Practices of Archaeological Stratigraphy, London, 1993, p. 104–121.

intrări combină atât judecăți interpretative (mai timpuriu decât, mai târziu decât) ce pot proveni și din alte criterii decât cele stratigrafice, cu simpla enunțare a relației fizice (se află deasupra, dedesubt, e tăiat de).

Fiecare săpătură are idiosincraziile ei în înregistrarea zidurilor. Un alt tip de fișă este oferit de Museum of London (Fig. 1b), care propune o rubrică suplimentară pentru „eșantionare petrologică”, și diferențiază între ziduri interne și ziduri externe. Și sistemele italiene notează în ale lor *Schede di unità stratigrafica muraria*⁵⁰ probele prelevate. La Gath (fig. 5b), nu doar zidurile ce taie sau adosează zidul înregistrat sunt menționate, dar și podelele (numerele alocate lor ca unități) asociate cu zidul respective. În plus, scurte note sunt cerute acolo pentru reconstruire, natura distrugerii și a materialului din dărâmătură. Fișele de la Tell el-Hesi, ce înregistrează relațiile stratigrafice ale zidurilor în aceiași termeni (suprapune/se află sub/este contiguu cu) au un profil mai narativ, deschis de un microjurnal de săpătură, ce contextualizează înregistrarea, și se încheie printr-o rubrică dedicată analizei post-săpătură, unde se menționează faza căreia i-a fost atribuit zidul. Fișele altor șantiere încearcă să fie deschise la posibilitatea prezenței în zid a altor mici structuri (Çatalhöyük, Crow Canyon fig. 6) sau pietre prelucrate (MoLAS), ori evaluează înălțimea totală originală a zidului doar parțial păstrat (Crow Canyon). Așa numitele „architecture locus form” de la Tell Madaba pre-tipăresc, pentru materiale, șase tipuri diferite (cărămidă, piatră etc.) în doisprezece posibile variante (ars, descompus, refolosit etc.), cu procentaje, și cer detalii referitoare la groapa de fundație⁵¹.

În 2000, P. Jablonka a construit o bază de date a tuturor US săpate în Troia, în care intrările pentru zidărie (introduse prin numărul US și *Klassifikation: Bau*) atribuie fiecărei structuri un nume (cel folosit de arheologi, d.p., Haus VI), o dată, și relațiile stratigrafice „peste”, „sub”, „contemporan cu”⁵². Un alt parametru introdus este numit de autor *stratigraphisches Datum* și indică numărul de trepte ce trebuie coborâte în matrice dinspre suprafață și până la US respectivă. Aceasta este o reacție interesantă din partea arheologiei egeene la propunerea făcută de Framework Archaeology în 1999, în influentul lor system de la Heathrow T5, de a organiza US (*contexts*) într-un complex (*feature*) cu ajutorul unui sistem de ranguri

⁵⁰ Cf. Badoni, Giove, *op. cit.* și R. Parenti *La torre A: una lettura stratigrafica*, *Archeologia Medievale* 12, 1985, p. 417–437; T. Mannoni, *L'analisi delle tecniche murarie medievali in Liguria*, în *Atti del Colloquio internazionale di archeologia medievale, Palermo-Erice, 20–22 settembre 1974*, Palermo, 1976, p. 291–300. Cea mai elaborată fișă US pentru ziduri este concepută pentru Universitatea La Sapienza din Roma de E. De Minicis, *Documentazione e interpretazione delle strutture sopravvissute (elaborazione di una scheda U.S.M.)* în G. Noyé (ed.), *Structures de l'habitat et occupation du sol dans les pays méditerranéens. Les méthodes et l'apport de l'Archéologie extensive*, Rome-Madrid, 1988, p. 339–344.

⁵¹ Pe aceleași fișe ale instituției canadiene, la rubrica „tendencies”, arheologul evaluează, se spune în manualul de săpătură, obiectivele constructorilor zidului și ale ocupanților ce l-au folosit (totuși rubrica nu are loc decât pentru cinci cuvinte în majuscule).

⁵² P. Jablonka, *Computergeschützte Rekonstruktion und Darstellung der Stratigraphie von Troia*, *Studia Troica* 10, 2000, p. 97–121.

stratigrafice, fiecare US primind un rang. Framework Archaeology a definit acest Stratigraphic Group Rank drept „numărul individual de pași în matrice care separă contextul de tăietura ce definește complexul însuși”⁵³.

Săpăturile Universității din Göttingen la Nienover au propus și ele *Baubefund Deckblätter* în care, ca o variație față de fișa concepută de Korfmann, interpretări atât în timpul săpăturii, cât și în timpul analizei post-săpătură sunt introduse, notându-se în plus dacă zidul a trecut și prin faze mai târzii de construcție, sau dacă există schimbări în groapa de fundație. Pe de altă parte, fișele franceze (*bordereaux d’US construites*) folosite pentru săpăturile de la Lattara indică atât TPQ, cât și TAQ; fișele de la Volubilis (fig.2b) includ și faza, dar și funcția statică a zidului (zid de rezistență sau nu).

9. O evaluare a avantajelor utilizării fișei US încheie această prezentare⁵⁴. Voi grupa comentariile în cinci puncte.

a. Fișa US, propunându-i arheologului un dialog, îl ajută să descrie și să explice mai bine depunerile și structurile întâlnite. Fișa constă dintr-un set de întrebări descriptive și o invitație la monologul interpretării sau al comentariilor. În condițiile muncii de teren, este de preferat să existe o listă de puncte care trebuie atinse, pentru a instala o rutină de lucru în procesul de înregistrare, cu câștig atât de timp, cât și de informație. Dar fișele nu sunt utile doar pentru consemnarea de date; adesea, simpla obligație de a umple un spațiu alb în rubrica de interpretare a fișei obligă arheologul la un răspuns intelectual superior, obligându-l să conștientizeze și să verbalizeze o interpretare ce nu trebuie să rămână la nivelul unei orientări vagi. Desigur că prin formularea acestei interpretări devine instantaneu posibilă și reconsiderarea ei critică în chiar momentul înregistrării, printr-o formă mai acută a dialogului cu sine. Calitatea muncii arheologului crește și deoarece, completând fișa, el intră într-o arenă de dezbateri mai largă; documentele sale vor fi citite și comentate de colegii de săpătură și în special de directorul de șantier. Actul arheologic devine mai democratic și fără îndoială că obligația de a lăsa în urmă un protocol de lucru detaliat nu a scăzut calitatea lucrului nimănui. Ca orice efort de a înregistra săpătura, și fișele răspund nevoii de a permite altora să verifice și să reinterpreteze rezultatele noastre, o obligație științifică primordială.

Pe de altă parte, un număr exagerat de fișe poate face arheologul să se simtă sufocat de birocrație. Mai multe fișe ocupă mai mult timp pentru a fi completate, și adesea în condițiile de lucru pe teren retorica arheologilor are motive să devină spartană. Ar fi desigur bine să avem o fișă de proporțiile unui dosar despre fiecare US, însă dacă această fișă este percepută de arheolog ca fiind inutilă și împovărătoare, ea va fi completată mecanic și parțial, cum se întâmplă frecvent⁵⁵.

⁵³ Heathrow T5 database manual este disponibil, împreună cu întregul GIS al celei mai mari săpături din Anglia la <http://www.framearch.co.uk/t5/evidence/>.

⁵⁴ Autorul a lucrat cu asemenea fișe în nivelurile clasice din Noviodunum (Isaccea, România), Horcott (Anglia), Volubilis (Maroc), Bibracte (Franța), Milet și Troia (Turcia).

⁵⁵ Este de la sine înțeles că fișele se completează pe secțiune, în timpul săpăturii, nu „în weekend” și nici măcar „seara”. Pe de altă parte este într-adevăr dificil să alternezi munca de teren,

Aceste documente nu trebuie nici să reflecte o goană după detalii care face arheologul să piardă simțul informației prioritare. Este de preferat, la limită, ca doar informația esențială despre fiecare depunere să fie consecvent reținută, decât o pletoră de detalii imprecise despre fiecare.

Fișele US trebuie adaptate la specificul sitului, eventual chiar la sistemul de înregistrare folosit înainte de introducerea lor, iar echipa care le folosește trebuie convinsă de utilitatea lor și antrenată să le folosească. Ele trebuie să vină în întâmpinarea gândurilor arheologului și în aceeași măsură, tipul de raționament folosit de acesta trebuie să fie compatibil cu abordarea sistematică și lucidă cerută de fișe. Însăși experiența cu aceste documente încurajează formarea unei discipline de gândire prin care arheologul adună și instrumentează informații despre descoperirea arheologică și a unor deprinderi de lucru profitabile în procesul de a interpreta, data și descrie depunerile arheologice.

b. Fișele US permit, prin standardizarea formatului cunoștințelor adunate prin cercetarea arheologică, prin descompunerea sitului în depunerile componente, indivizibile și semnificative interpretativ, utilizarea unui instrument formidabil de analiză și interpretare a săpăturii, anume matricea Harris. Folosirea fișelor în conjuncție cu matricea a dus la o revoluție majoră în arheologia modernă, folosirea bazelor de date complexe pe șantierele arheologice⁵⁶. În majoritatea bazelor de date, structura intrărilor pentru fiecare depunere reflectă structura fișei de depunere stratigrafică. În practică, la sfârșitul fiecărei zile fișele completate pe teren se introduc în computer, creându-se o adevărată oglindă electronică a documentației scrise. La informația verbală provenită din teren se leagă desenele scanate, fotografiile ale artefactelor și structurilor etc.⁵⁷ În douăzeci de ani poate toate șantierele importante vor folosi pe secțiune laptopuri, introducând toată informația relevantă direct în baza de date electronică, așa cum se întâmplă deja în Agora. Un număr de baze de date, ca Nabonidus, sunt disponibile gratuit pentru arheologi, cu stocarea datelor online, iar baze de date avansate ca IADB sau Ark⁵⁸ oferă concepte foarte moderne de interpretare și descriere.

c. Utilizarea fișelor US favorizează circulația informației în interiorul echipei. După stocarea într-o asemenea fișă și mai ales după încărcarea lor în baza de date, aceste informații devin accesibile tuturor în orice moment, și toți membrii expediției au acces la activitatea și rezultatele celorlalți. Pe unele șantiere (Agora, Çatalhöyük), toate aceste date sunt disponibile pentru orice membru al expediției de la orice computer. Interpretările alternative sunt în unele baze de date adăugate

adesea desfășurată în condiții dure, cu cea intens birocratică, și să completezi 30–40 de rubrici ale fișei pentru fiecare din cele șapte depuneri dintr-o groapă de par mai complexă.

⁵⁶ Pentru evoluția lor, de comparat A. A. Arndt, D. E. Coulson, *The Development of a Field Computer for Archaeological Use at Naukratis in Egypt*, Journal of the American Research Center in Egypt, 1985, p. 105–115, cu Hunt, Eve, *op. cit.*

⁵⁷ Exemple clasice sunt acum bazele de date folosite de Framework Archaeology, la Çatalhöyük și Silchester.

⁵⁸ Nabonidus, <http://www.nabonidus.org/>; IADB, <http://www.iadb.org.uk/index.htm>; ARK, *supra* n. 32.

direct la intrarea pentru depunerea respectivă (Çatalhöyük, Portus – parte a *British School of Rome – Roman Ports initiative*). În ansamblu însă, cu cât membrii echipei știu mai multe despre mersul șantierului, cu atât calitatea muncii și entuziasmul fiecăruia în parte va crește. Desigur că nu există șantier fără schimburi de păreri, însă existența unei documentații scrise acționează ca bază, și în condiții de oboseală și criză de timp, chiar ca substitut pentru discuția informală. Asemenea transparență are însă și alte avantaje. Mai întâi, ca regulă generală, membrii oricărei expediții importante au nu rareori specializări, filosofii de lucru și limbi materne diferite și nu vor fi tot timpul disponibili pentru consultări detaliate, în special către sfârșitul campaniei. Atunci când comunicarea interpersonală nu este cea mai eficientă soluție, trebuie să existe o alternativă – circulația informației și, în ultimă instanță, succesul științific al șantierului nu trebuie să depindă de harul social al membrilor expediției. În al doilea rând, prezența unei biblioteci virtuale care cuprinde toate fișele US, rapoartele intermediare etc. este o garanție a faptului că interpretarea finală nu este monopolul directorului de șantier sau al responsabililor de sector, ci încorporează observații venite din toate nișele de competență ale șantierului.⁵⁹ Pe un alt palier de analiză, fișele US, redactate în conformitate cu un caiet terminologic cu impact (ideal) trans-instituțional sau chiar național, asigură comparabilitatea datelor nu numai între campaniile diferite ale aceluiași șantier ci și între șantiere regionale și naționale.

d. La sfârșitul șantierului, cantitatea de informație obținută este imensă și în absența unei organizări corespunzătoare, ea nu va putea fi convertită într-o narațiune coerentă de reconstrucție istorică. Aceasta nu înseamnă desigur că înțelegerea rezultatelor este amânată până în faza de post-săpătură, când toate datele au fost adunate și interpretarea poate începe. Cu ajutorul fișelor stratigrafice și a jurnalelor de săpătură, înțelegerea este construită gradual și este doar rafinată și turnată în forma raportului final la sfârșit. Un sistem de înregistrare corect îl obligă pe arheolog să nu lase nimic neclarificat în urma sa. Firește, această înțelegere se referă la o plajă de posibilități ce rămâne deschisă până la calibrarea mai fină făcută în efortul interpretativ din timpul pregătirii materialului pentru publicare. Folosirea fișelor stratigrafice permite o publicare mai rapidă a săpăturii și previne scenariul dramatic în care arheologul nu mai reușește să pună ordine în rezultatele sale, compromițând transmiterea lor eficientă către colegii de breaslă și, în ultimă instanță, către societate. Ea face posibilă și publicarea online a unor rezultate parțiale (Benabbio, Silchester, Tel Dor⁶⁰); majoritatea documentelor produse la Çatalhöyük sunt oferite online de Hodder și echipa sa și pot fi citite în aceeași zi de oriunde în lume.

⁵⁹ Al. Dragoman, S. Oanță-Marghitu, *Against Functionalism – review of the Pietrele Archaeological project*, SP 4, 2007, p. 105–135. La Khamid el-Lodz, echipa este încurajată permanent să consulte jurnalul directorului de șantier, care „steht jedem Mitarbeiter zur Einsicht offen. Es sollte insbesondere von den Grabungsaufsehern regelmässig durchgesehen und abgezeichnet werden”. Hachmann, *op. cit.*, p. 84.

⁶⁰ Toate datele referitoare la săpătură pentru Benabbio, la <http://www.paleopatologia.it/Benabbio/BEN09/giorno.php?recordID=16>, de la Silchester, <http://www.silchester.rdg.ac.uk/>, fișele de la Tell Dor, la http://dor.huji.ac.il/Download/D2_2004_Report.pdf.

Grid Square(s) 110-115 / 210		Area/Section B	Context type DEPOSIT	Site Code XYZ 89	Context 137
DEPOSIT		(1) VARIES FROM LOOSE TO COMPACT (2) DARK GREYISH BROWN (3) SAND (40%), SILT (60%) (4) FREQUENT LARGE FRAGMENTS OF POTTERY AND TILE; FREQUENT MEDIUM AND SMALL FRAGMENTS OF BONE; OCCASIONAL MEDIUM AND SMALL FRAGMENTS OF LEATHER, SMALL FRAGMENTS OF METAL, AND WHOLE OYSTER SHELLS (ALL INCLUSIONS WELL SORTED). (5) THICKEST TO NORTH (25 MM), SLOPING DOWN TO THE SOUTH/EAST (10 MM), THE LOWER BOUNDARY TO THE NEXT HORIZON IS IRREGULAR. (6) OCCASIONAL LENSES OF ORGANIC MATERIAL (7) WEATHER DRY; EXCAVATED WITH MATTOCK.			CUT 1. Shape in plan 2. Corners 3. Dimensions/Depth 4. Break of slope - top 5. Sides 6. Break of slope - base 7. Base 8. Orientation 9. Inclination of axis 10. Truncated (if known) 11. Fill nos 12. Other comments Draw profile overleaf
PTO					
Stratigraphic matrix					
☐ 135 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐					
This context is 137					
☐ 154 ☐ 155 ☐ 148 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐					
Your interpretation: Internal External Structural Other (specify)					
DUMPED DEPOSIT					
Your discussion					
LARGE QUANTITY OF POTTERY AND BONE AND OTHER MATERIALS, AND WELL-SORTED CHARACTER, SUGGEST THIS IS A DELIBERATE DUMP OF REFUSE.					
MIGHT BE ASSOCIATED WITH 195 (STRUCTURE)?					
Context same as PTO					
Plan nos P 137 (x2)		Site book refs:		Initials & date NRA 24/8/89	
Other drawings S/E		Matrix location:		Checked by & date S 2-9-89	
Photographs ☐ Card nos					
Levels on reverse		Find's (tick)			
Tick when reduced and transferred to plans: m		None Pot Bone Glass Metal CBM BM Wood Leather			
Highest Lowest		☐ ☒ ☒ ☐ ☒ ☒ ☐ ☐ ☒			
Environmental samples (23) BULK TOK		Other finds (specify)			
Sample nos & type SIEVING (FISHBONES)		Finds sample (BM) nos			
Finds Sieving: on site ☐ off site ☐		Metal detecting in situ ☐ on site ☒ off site ☐			
Checked interpretation:					
PTO					
Provisional period		Group		Initials & date	

Fig. 1a. Fișă US folosită de Museum of London Archaeology Services (acum MOLA), republicată cu permisiunea MOLA din A. Westman, (ed.) *Archaeological Site Manual*, MoLAS, Londra, 1994³, Fig. 9.

Grid Square(s) 115 / 210 - 215	Area/Section B	MASONRY	Site Code XYZ 89	Context 148										
1. Materials 2. Size of materials (brick : BTL in mm) 3. Finish of stones 4. Coursing / bond 5. Form 6. Direction of face(s) 7. Bonding material (brick : Height of 4 courses & 4 bed joints in m) 8. Dimensions of masonry as found 9. Other comments	1) RAGSTONE AND FLINT NODULES 2) RAGSTONE VARIES FROM 310mm x 230mm x 330mm TO 200mm x 210mm x 300mm (INFILL 290mm x 220mm x 420mm) - FLINT NODULES VARY FROM 100mm x 70mm x 200mm TO 130mm x 100mm x 190mm AND ARE SLIGHTLY MORE UNIFORM IN SIZE THAN THE RAGSTONE. 3) ROUGHLY HEWN 4) RANDOM COURSED 5) WALL FOUNDATION 6) N/A 7) CREAMY PINK MORTAR, VERY HARD, INCLUSIONS OF MODERATE SMALL ANGULAR PEBBLES + OYSTER SHELL FRAGMENTS; SMALL FRAGMENTS AND FLECKS OF TILE AND CHARCOAL; OCCASIONAL LUMPS OF CHALK AND LIMESTONE. 8) N-S AXIS = 4.85m E-W AXIS = 4.80m, THICKNESS 420mm 9) N/A PTO													
Stratigraphic matrix														
<table border="1"> <tr> <td>138</td> <td>140</td> <td>88</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table> This context is 148					138	140	88							
138	140	88												
<table border="1"> <tr> <td>166</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>					166									
166														
Your interpretation : <u>Internal</u> (External)														
LARGE BLOCKS OF UNWORKED RAGSTONE LAID IN CUT 166 WITH FLINT NODULES LAID IN TWO PARALLEL LINES AND SET IN MORTAR. TOP OF FOUNDATION REMOVED WHEN WALL ABOVE WAS ROBBED (?) NORTHERN END OF WALL TRUNCATED BY WELL CUT 88														
Associated contexts POSSIBLY FOUNDATION FRAGMENT 101 TO NORTH(?)														
Context same as														
Worked stones NONE PTO														
Plan nos - P 148 (X)		Site book refs		Initials & date										
Other drawings S/E (X)		Matrix location : C3		NH. 29/8/89										
Photographs ☒ Card nos		Checked by & date 21-14-9-89												
Levels ON reverse		Samples												
Tick when reduced and transferred to plans : ☒		Petrological : 12+13 4 Regular bricks : —												
Highest : Lowest :		Mortar : 15 Special bricks : —												
Checked interpretation :														
PTO														
Provisional period	Group	Structure no	Initials & date											

Fig. 1b. Fișă US pentru ziduri folosită de Museum of London Archaeology Services (acum MOLA), republicată cu permisiunea MOLA din A. Westman, (ed.) *Archaeological Site Manual*, MoLAS, Londra, 1994³, Fig. 24.

US	LOCALITE	ANNEE	SONDAGE	ZONE	COTE MIN.
	PLAN	SECTION	SECTEUR	PHOTOGRA.	COTE MAX.
DEFINITION					
TECHNIQUE DE FOUILLE			TAMISAGE		
MESURES		CONSISTANCE	COULEUR	ETAT DE CONSERVATION	
MODE DE FORMATION					
COMPOSANTS GEOLOGIQUES		COMPOSANTS ORGANIQUES		COMPOSANTS ARTIFICIELS	
DESCRIPTION					
OBSERVATIONS					
EGAL A			SE LIE A		
EST APPUYÉ PAR			S'APPUIE SUR		
COUVRE			EST COUVERT PAR		
COUPÉ PAR			COUPE		
REPLI PAR			REPLI		
INTERPRETATION					
ELEMENTS DATANTS		DATATION	PERIODE	PHASE	
		DATE DE LA FOUILLE US			
FIABILITE STRATIGRAPHIQUE		DIRECTEUR		RESPONSABLE	

Fig. 2a. Fișă US folosită la Volubilis, Maroc (cu permisiunea Prof. E. Fentress).

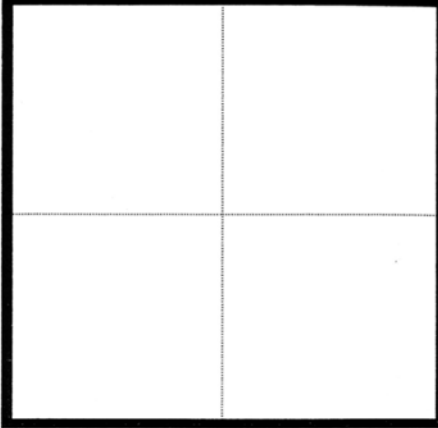
USM	LOCALITÉ	ANNÉE	SONDAGE	ZONE	MESURES	COTE	
						MAX.	MIN.
PLAN	ELEVATION	SECTION	PHOTOGRAPHIE	COMPOSITION	FONCTION STATIQUE		
DEFINITION							
CRITÈRES DE DISTINCTION				ELEMENTS DATANTS			
ETAT DE CONSERVATION		FAÇONNAGE	FINITION	REMPLOI	MISE EN ŒUVRE		
CARACTERIST. DES JOINTS		CARACTERIST. DU LIANT		CARACTERIST. DES BRIQUES			
EPAISSEUR DES JOINTS (cm)		CONSISTANCE		CONSISTANCE			
HAUTEUR LITS DE POSE (cm)		COULEUR		COULEUR			
HAUT. MODULE A 5 ASSISES (cm)		AGREGATS		INCLUSIONS			
DESCRIPTION							
OBSERVATIONS							
EGAL A				SE LIE A			
EST APPUYÉ PAR				S'APPUIE SUR			
EST COUVERT PAR				COUVRE			
EST COUPÉ PAR				COUPE			
EST REMPLI PAR				REMPLOIT			
INTERPRETATION							
DATATION		PHASE		PERIODE			
DATE DE FOUILLE US		DIRECTEUR		RESPONSABLE			

Fig. 2b. Fișă US pentru ziduri folosită la Volubilis, Maroc (cu permisiunea Prof. E. Fentress).

Fig. 3. Fișă US folosită la Tell Tebilla, Egipt (cu permisiunea Prof. G. Mumford).

Essouk Fiche d'Unité Stratigraphique (Context Sheet) 2005

Fiche/ Form No.	Site	Chercheur/Recorder
Carré/Unit	Unité Stratigraphique/Context	Date

Associé à /Same as	Croquis U.Strat. / Sketch Context (Horizontal Location):
Coupé / Cuts	

Profondeur avant enlèvement/ Opening Measurements BD	Profondeur après enlèvement/ Closing Measurements BD
NE	NE
SE	SE
SW	SW
NW	NW
CTR	CTR

Maille du tamis/ Sieve Size: 1cm ou 2mm
--

Indice Munsell:	Texture Ahn:	Consistance du Sol:
-----------------	--------------	---------------------

No. du Plan/ Associated Plan No.	No. du Film/ Photos on Roll No.	Tombe No./ Burial No.
-------------------------------------	------------------------------------	--------------------------

No. du Sacs / Sacks				
Potterie-	Broyage /Gr. Stone-	Lithique-	Faune-	Scories/ Slag-

Echant. de flottation? Flot. Sample? <i>Oui</i> ou <i>Non</i>	Quantité ?	Localisation:	Charbon/ C14 No.	Localisation
---	------------	---------------	------------------	--------------

Autres échantillons? / Other Samples?				
--	--	--	--	--

Small Finds/ Petits Objets:	Localisations:	Horizon/ Phase : Controlé Par:
-----------------------------	----------------	---------------------------------------

Commentaires Interprétatives / Interpretive Comments:

Fig. 4. Fișă US folosită la Essouk, Mali (cu permisiunea Dr. Sam Nixon).

Tell es-Safi – Locus Card **Locus:** _____

Date Opened: ____/____/____ **Date Closed:** ____/____/____ **Sq.:** _____

Grade: A/B/C **Local Phase:** _____ **Final St.** _____

Definition: _____ **Merged With:** _____ **Final Locus:** _____

U.L.1: _____ **Below Loci:** _____ ; _____

U.L.2: _____ **Below Loci:** _____ ; _____

L.L.1: _____ **Above Loci:** _____ ; _____

L.L.2: _____ **Above Loci:** _____ ; _____

Plan: _____ **Appears On Sections:** N: _____ S: _____ E: _____ W: _____

Written By: _____ **Checked By:** _____ **Closed:** Y/N **Dimensions:** _____

Borders: N: _____ S: _____ E: _____ W: _____

Reason for opening: _____

Reason for closing: _____

General Description: _____

Matrix description (hardness, color, quantity of sherds, bones. Etc.): _____

Stratigraphy: _____

Equivalent to: _____

...in Squares: _____

Future work: _____

Finds: _____

Periods: _____

Photos: _____

Updated: _____

Fig. 5a. Fișă US de la Tell es-Safi/Gath, Israel (cu permisiunea Prof. Aren M. Maeir, Director, Tell es-Safi/Gath Archaeological Project, Israel, www.dig-gath.org).

T. es-Safi – Wall Card		Wall: _____
Date Opened: ____/____/____ Date Closed: ____/____/____ Sq.: _____ Supervisor: _____		
Length: _____ Width: _____ Unit: _____ Final St.: _____ Local Phase: _____		
Direction A: ____ Upper Level A: _____ Lower Level A: _____ Floating A: Y/N		
Direction B: ____ Upper Level B: _____ Lower Level B: _____ Floating B: Y/N		
Loci Above: _____ ; _____		
Loci Below: _____ ; _____		
Stone Type: _____ No. of Stone Courses: _____ Stone Size: _____		
No. of Brick courses: _____ Brick Size: _____		
Brick color and matrix: _____		
Bonded Walls: _____ Abuts walls: _____		
Fnd. Trench: Y/N _____		
Abutted by floors: Locus: _____ Lvl: _____ Locus: _____ Lvl: _____		
Other related loci: _____ ; _____ Merged: Y/N _____		
Related finds: _____		
Dismantled on: ____/____/____ Plans: _____ Appears in Sections: N____; S____; E____; W____		
Written by: _____ Checked by: _____		
Stratigraphic observations and additional details: _____		
Rebuilding: _____		
Nature of destruction: _____		
Collapse Identified: _____		
Photos: _____		
Slides: _____		

Fig. 5b. Fișă US pentru ziduri de la Tell es-Safi/Gath, Israel (cu permisiunea Prof. Aren M. Maeir, director, Tell es-Safi/Gath Archaeological Project, Israel, www.dig-gath.org).

THE CROW CANYON ARCHAEOLOGICAL CENTER

MASONRY FORM

Site Number _____ Site Name _____ Revised 2/2001
 Initials _____ Date _____ Page 1 of 2
 Study Unit Type and Number _____
 Feature Type _____ Feature Number _____

Wall Type (check one): room ☐ kiva bench face ☐ kiva upper lining wall ☐ kiva cell wall ☐
 tower ☐ extramural wall (describe) _____
 coursed masonry deflector ☐ other wall (describe) _____

Cardinal direction of wall (circle one): **N** **S** **E** **W** **NW** **NE** **SE** **SW** **N/A**

Comments _____

For the above-listed structure, this is an interior ☐ exterior ☐ **face (check one)**

Features in this wall _____

Length of wall exposed (top) _____ Length of wall exposed (bottom) _____
 Height (max.) _____ Height (min.) _____ Thickness (top) _____
 Number of vertical courses (max.) _____ Number of vertical courses (min.) _____
 Complete? (Y/N) _____ If "no," inferred original height _____
 Comments _____

Corner abutment:

This wall is abutted to the	N	S	E	W	NW	NE	SE	SW	wall.
This wall is abutted by the	N	S	E	W	NW	NE	SE	SW	wall.
This wall is tied to the	N	S	E	W	NW	NE	SE	SW	wall.

Cannot assess ☐ Comments _____

Shaping: pecked: 0 ☐ < 30% ☐ 30–75% ☐ > 75% ☐
 ground: 0 ☐ < 30% ☐ 30–75% ☐ > 75% ☐
 flaked: 0 ☐ < 30% ☐ 30–75% ☐ > 75% ☐
 unshaped: 0 ☐ < 30% ☐ 30–75% ☐ > 75% ☐
 other (describe) _____
 Comments _____

Shapes: block: 0 ☐ < 30% ☐ 30–75% ☐ > 75% ☐
 tabular: 0 ☐ < 30% ☐ 30–75% ☐ > 75% ☐
 irregular: 0 ☐ < 30% ☐ 30–75% ☐ > 75% ☐
 other (describe) _____
 Comments _____

Fig. 6. Fișă US pentru ziduri, folosită de Crow Canyon Archaeological Center, www.crowcanyon.org (cu permisiunea Centrului).

MASONRY FORM

Basal stones: blocks ☐ other (describe) _____ not visible ☐

Footings: rubble ☐ other (describe) _____ not visible ☐

Foundation: bedrock ☐ fill ☐ undisturbed natural ☐ other ☐ not visible ☐

Chinking: tabular ☐ chunk ☐ spall ☐ other _____

Mortar: size of horizontal beds _____ cm thick maximum
size of vertical beds _____ cm wide maximum
form: flush ☐ extruded ☐ concave ☐
texture: fine ☐ medium ☐ coarse ☐
color _____
inclusions _____
Comments _____

Plaster (% of face) _____ **Description** _____

Wall construction materials: sandstone ☐ other _____

Coursing: uncoursed ☐ semicoursed ☐ fully coursed ☐ patterned ☐
vertical slab ☐ other _____

Comments _____

Cross section: single stone ☐ double stone ☐ compound ☐ double/core ☐
compound/core ☐ double bonded ☐ other _____
cannot assess (explain below) ☐

Comments _____

Fig. 6 (continuare). Fișă US pentru ziduri, folosită de Crow Canyon Archaeological Center, www.crowcanyon.org (cu permisiunea Centrului).

BIBRACTE
Fiche d'unité de fouille

interv **1** année **2** chantier **3** UF **4** équipe : **5**

auteur de la fiche **6** Dates ouverture **7** fermeture **8**

GENERAL 1/3

type de l'UF **9** subdivision **10** partie d'UF englobante **11** UF englobante **12**
☐ Positive ☐ Négative
 UF de référence ☐ comprend

LOCALISATION / DESCRIPTION 2/3

UF positive / layer
 couleur de la matrice / matrix-soil colour **13** nature de la matrice / matrix-soil type **13** constituants grossiers / main coarse inclusions **13**
 forme en plan / shape in plan **13** profil / profile **13** orientation **13**
 UF négative / cut

longueur / diamètre (m) / length / diameter **14** largeur / width **14** hauteur/profondeur / épaisseur / height / depth / thickness **14**

localisation (coordonnées Lambert) **15**
 Z inf **15** Z sup **15**
 X min **15** X max **15**
 Y min **15** Y max **15**

STRATIGRAPHIE / INTERPRÉTATION 3/3

Antérieur à / earlier than
 -sert d'appui à / overlies by
 -est rempli par / filled by
 -est recoupé par / cut by

Contemporain / contemporary
 -relation incertaine / uncertain relationship **16**
 -identique à / identical to
 -équivalent de / equivalent to

Postérieur à / later than
 -s'appuie contre / overlies
 -remplit / fills
 -recoupe / cuts

-datation **17** -phase stratigraphique **18**

interprétation normalisée (cf thésaurus) : **19**

Interprétation et commentaire (continuer au verso si nécessaire) **20**

Ces informations ne font pas l'objet d'une saisie informatique dans le fichier UF. Se référer aux fiches détaillées correspondantes **21**

Photo ☐ Minutes ☐ Mobilier ☐ saisie info ☐

Fig. 7. Fișă US folosită la Bibracte, Franța (cu permisiunea Prof. V. Guichard).

e. Dincolo de unele dezavantaje și posibilități de derapaj deja semnalate, un avertisment final este necesar. El privește tendința arheologului de a se lăsa în seama sistemului de documentare, cu alte cuvinte, de a înainta mecanic în munca sa, convins că este bine ghidat de formularele pe care le completează și uitând că toate acestea sunt inutile dacă el nu ia deciziile corecte în timpul săpăturii și nu interpretează și distinge corect depunerile și complexele întâlnite în secțiune. Sistemele de documentare sunt gândite pentru a permite unui bun arheolog să obțină maximul din săpătura sa, dar nu vor oferi onorabilitate și nici ridica nivelul săpăturii unui arheolog nepriceput; acest avertisment ar trebui scris la poarta de intrare a oricărui șantier, cu pretenții oricât de mari și dotări oricât de impresionante: nimic nu înlocuiește mintea deschisă a unui arheolog experimentat. Arheologul nu se află pe șantier ca să completeze stereotip formulare, absent la spectacolul arheologiei din fața lui.

*

Atâta timp cât fișa este coerentă și adaptată la realitățile sitului, nu există un standard de corectitudine cu care să fie măsurată. Parafrazându-l pe Wheeler, nu există un singur mod corect de a înregistra săpătura, ci doar multe feluri greșite. Fișele stratigrafice prezentate aici variază considerabil în funcție de Universitate, tipul și datarea resturilor materiale, experiența echipei, bugetul proiectului, prioritățile științifice și termenele limită; ele reprezintă însă o aceeași încercare de a la recupera o cât mai mare parte a trecutului nostru îngropat. O săpătură nu poate fi mai valoroasă decât documentația pe care o lasă în urmă.

CONTEXT SHEETS IN THE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION A CRITICAL ASSESSMENT

ABSTRACT

The article presents context sheets as a paramount component of the written archaeological record. Their history, design, and theoretical underpinnings are debated with a view to promoting their more widespread adoption in Romania. The adoption of a standardized approach would prove useful in considering that first, the lack of a standard recording system leads to most archaeological excavations in Romania incurring some loss of data. Another consequence is that many final reports, if published, tend to be less inviting of a second opinion on that excavation. Moreover, archaeological reports from across the country cannot be easily compared due to differences in their terminology; the scientific profit of archaeology thereby diminishes and the broad image is flawed. Finally, the methods and assumptions that led to the conclusions presented in the final reports cannot be immediately followed or traced back to primary evidence. These problems may be due to the undertaking of excavations despite inadequate funding, the insufficient number of specialized courses available to archaeology majors in Romanian universities, and the underdevelopment or underrepresentation of rescue excavations as compared to research archaeology.

A reaction to the perceived limitations of the Wheelerian grid method, the practice of *open area excavation* heralded the advent of the Harris Matrix, mirrored in the written and drawn documentation in the routines of *single context planning*. The boom of rescue excavations in Britain during the 1960s and 1970s, in conjunction with technological advances such as the development of

both databases and total stations, created the premises for the introducing context sheets. The Department of Urban Archaeology within the Museum of London was the first to dedicate, in 1975, such a recording form to each stratigraphic unit (US or context), be it a soil unit, a masonry unit, or a negative unit (cut). In the present article, stratigraphic unit is defined as *any archaeological deposit resulting from human or geological activity that has distinguishable physical characteristics and which can be interpreted as functionally or chronologically relevant to the history of the site*. The definition is extended to include masonry as well as the interfaces created by removal of such units. The underlying assumption of this article is that the particular design of a context sheet expresses a theoretical stance on archaeology, and structures the process of retrieving and interpreting data by its user. The site will indeed be preserved by record, but a record that is rather a symbolic archive that does not copy the material remains uncovered, but recasts them in a meaningful whole which is both academically and socially relevant. No dig can be more valuable than the record it leaves behind.

Archaeology has historically witnessed a continued awareness of the need to record the excavation, and to do so in a standardized manner. British archaeologists pioneered the use of context sheets, and this because of the long tradition of debate around recording in Pitt Rivers, Flinders Petrie, and J.Droop's writings. Simple recording forms were also proposed by the French archaeologists (F. Scheurer/A. Lablotier, E. Salin, L. Frédéric) since 1914, while German (Khamid el Lodz) and Soviet archaeology (Novgorod) were using mostly small find cards. In the United States, the system of R. Heizer in the early 1950s stimulated the interest in recording and indirectly influenced a number of important systems in the Orient, including those used at Tell Gezer and Tell el-Hesi, transfigured in recent years by the systems used at Tell Madaba and Tell Mique. Italian Superintendencies started using pro forma at the end of the 1970s, and soon thereafter the French coined two major recording systems for the sites of Lattara and Bibracte.

The design of context sheets for soil and masonry stratigraphic units is exemplified in the article through an analysis of sheets used by the Museum of London and the Troy excavations. A number of other excavations contribute background information, such as Histria, Benabbio, Corinth, Athenian Agora, Sussita, Tell Dor, Tell Gezer, Tell el Hesi, Karak, Nienover, Çatalhöyük as well as the systems specially designed by institutions such as the Icelandic Institute of Archaeology, the Courson Archaeological Center, Oxford Archaeology, Universities of Reading, Durham, and Sheffield. The figures illustrate recording forms used by the MoLAS and the Crow Canyon Center (USA), and at Essouk (Mali), Volubilis (Morocco), Bibracte (France), Tell es Safi (Israel) and Tell Tebilla (Egypt). It should be noted that, as long as the recording forms are coherent and tailored to the site excavated, in sync with the team, and possibly adjusted to recording systems previously used on site, there can be no Procrustean bed for their design.

The use of context sheets is argued for in four points. First, their use retains an heuristic advantage: engaging in a dialogue with the context sheet, being prompted to record certain details while having to dismiss others, ensures the archaeologist's alertness of thought and completeness of description. Put simply, working with good tools creates good habits. Moreover, all interpretation, instead of being confined to the level of assumptions, is verbalized and reconsidered in the process. This guarantees that understanding is built gradually and not relegated to the post-excavation phase. Filling out the context sheet offers a platform for further dialogue with and verification by the community of archaeologists, and thus serves as an incentive for a better output. Second, the use of context sheets brings about what the author calls a democratization of stratigraphy, which finds its best expression in the Harris Matrix. All stratigraphic units make their contribution to the stratigraphic ensemble and ultimately to the historic reconstruction. The use of recording sheets formalizes archaeological knowledge, making possible easier translation to databases, which thereby enable complex computerized searches and overall access to and retrieval of data. This is also part of a formalization effort that aims to ensure comparability between data from campaign to campaign and from site to site, and ideally across a whole region. Third, context sheets facilitate the flow of data within the team. Transparency and shared knowledge among members fosters enthusiasm and a higher quality of work, while written documentation supplements the informal exchanges and accounts for a full, unjaundiced image of the excavation for all involved. Having written contributions from all sides of the

excavation enter the general flow of data encourages multivocality and safeguards against any monopoly over interpretation. Finally, using context sheets gives the archaeologists more control over the richness of data that piles up at the end of the excavation and enables them to more quickly produce a final report and publication that are more thorough than what would have been without the aid of a standardized recording method. Online publication – even during the campaign – becomes possible and further opens excavation results to the specialist and lay public.

Archaeologists are aware of the delights, but also of the dangers of context sheets. Mechanical use of such recording forms tends to reify the archaeological record, to make all features and units look alike, and to go beyond formalization of description into stereotypization. In a worst case scenario, context sheets blind the archaeologists to variety and inhibit their decision making abilities. Good recording cannot turn a bad dig into a good dig, and there is no need to accurately record an inaccurate result. Also, senselessly multiplying the number of entries on a sheet, or the number of forms that must be filled out in the field may be counterproductive. Suffocating archaeologists with paperwork has never been the rationale behind recording. In the often harsh conditions of fieldwork, the rhetoric of archaeologists tends to be rather Spartan, and if the form has what is perceived as an overwhelming number of futile prompts, it will be filled in incorrectly, partially, and illegibly. The need to record as much as possible is commendable in theory, but practice suggests it is wiser to make sure that all prioritized information is accurately recorded, rather than amassing vast amounts of imprecise details.

The author uses throughout the article stratigraphic unit (US) interchangeably with a Romanian translation of the British term *context*, but this is far from being the only option, although it appears to be one of the safest. Other major digs use terms like *sub-context*, *locus*, *layer*, *stratum*, *deposit*, *basket*, *provenience designation unit*, *Befund*, *Baubefund*, *Bodenbefund*, *Behälter*, *Schicht*, *stratigraphische Einheit*, *unité stratigraphique*, *unité de fouille*, *milieu*, *unità stratigrafica*, *unidad estratigráfica*. The British *feature* was translated by the Romanian (in German tradition) *complex*, although the latter has artefactual connotations, being basically a group of material remains as opposed to the soil matrix. Similarly, a hearth, a refuse pit, and so on can be named differently in other systems: at Tell-el Hesi *locus*; at Madaba and occasionally in Çatalhöyük, *installation*; at Lattes, *fait*; in Agora and by the University of Reading, *context*; by the Icelandic Institute of Archaeology, *group*; in Nienover, *Befundkomplex*; in Troy, *structure*; and in the Integrated Archaeological Database, a *set*. Finally, the Bibracte team calls features *unités de fouille englobantes*, and in Khamid el-Loz they are listed in the category *Objekten*.